

2. Бобкова І.А., Бур'янова В.В. Морфологічні ознаки лікарських рослин роду *Mentha* / І.А. Бобкова, В.В. Бур'янова. Відкриваємо нове сторіччя: здобутки та перспективи, Житомир, 2011. С.164-165.

3. Друде О.С. Екологія рослин / О.С. Друде. – К., 2003. – 208 с.

4. Лікарські рослини: Енциклопедичний довідник / Відп. ред. А. М. Гродзінський. К. : Голов. ред. УРЕ, 1990. 544с.

5. Мінарченко В.М. Науково-методичні основи обліку ресурсів лікарських рослин України. (Методичний посібник) / В.М. Мінарченко, А.І. Тимченко, Т.Д. Соломаха, О.М. Мінарченко, С.О. Циганенко. – К: Фітосоціоцентр, 2013. – 72с.

УДК 633.8

ЛІКАРСЬКІ РОСЛИНИ-МЕДОНОСИ У ФЛОРИ УКРАЇНИ

Діденко В.І.¹, учений секретар, PhD, Постоєнко Д.М.¹, старший науковий співробітник, к.с.-г.н., Костіков І.Ю.^{1,2}, головний науковий співробітник, головний експерт, д.б.н., проф., Кічігіна О.О.³, завідувачка лабораторії, к.с.-г.н., с.д.

¹Національний науковий центр «Інститут бджільництва імені П.І. Прокоповича» НААН

²Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України

³Інститут агроекології і природокористування НААН

Ключові слова: лікарські рослини, рослини-медоноси, дикорослі види, культивовані види.

Лікарські рослини – це судинні рослини, які містять біологічно активні речовини. До лікарських належать 2219 видів флори України [1]. Близько 10 % з яких – культивовані та інтродуковані види, решта – дикорослі. З них 32 види є сільськогосподарськими культурами, 29 – фруктово-ягідними, понад 150 видів вирощують, як лікарські у господарствах, інші – вирощуються у ботанічних садах та парках. В Україні, як джерела сировини культивується 113 видів лікарських рослин [2]. Лише близько чверті від усіх дикорослих лікарських рослин ростуть на великих площах чи мають значне поширення в Україні, достатнє для задоволення попиту на їх сировину [1]. Однак, нині їх кількість зменшується через ряд причин: зміну клімату, зменшення природного біорозмаїття, збільшення рослинних інвазій, витіснення аборигенних видів, тощо [3]. Тому, актуальним завданням сьогодення є отримання максимальної користі для задоволення суспільних потреб без шкоди для довкілля. А визначення серед лікарських рослин України тих, що є нектароносами або піконосами має практичне значення, як для задоволення потреб фармацевтичної галузі, так і бджільництва.

Для з'ясування цього питання нами було проаналізовано ряд літературних джерел [1, 2, 4], та складено перелік лікарських рослин-медоносів флори України: абрикоса (*Prunus armeniaca* L.), айва звичайна (*Cydonia oblonga* Mill.), алтея лікарська (*Althaea officinalis* L.), анемона дібровна (*Anemone nemorosa* L.), арніка гірська (*Arnica montana* L.), астрагал солодколистий (*Astragalus glycyphyllos* L.), багно звичайне (*Rhododendron tomentosum* Harmaja), барбарис звичайний (*Berberis vulgaris* L.), береза повисла (*Betula pendula* Roth), берест

(*Ulmus minor* Mill.), бирючина звичайна (*Ligustrum vulgare* L.), блекота чорна (*Hyoscyamus niger* L.), борщівник європейський (*Heracleum sphondylium* L.), борщівник сибірський (*Heracleum sibiricum* L.), бруслина бородавчаста (*Euonymus verrucosus* Scop.), будяк звичайний (*Carduus acanthoides* L.), бузина червона (*Sambucus racemosa* L.), бузина чорна (*Sambucus nigra* L.), буквиця лікарська (*Stachys officinalis* (L.) Trevis.), буркун лікарський (*Melilotus officinalis* (L.) Lam.), в'язіль барвистий (*Securigera varia* (L.) Lassen), верба біла (*Salix alba* L.), вербозілля звичайне (*Lysimachia vulgaris* L.), вербозілля лучне (*Lysimachia nummularia* L.), верес звичайний (*Calluna vulgaris* (L.) Hull), вероніка лікарська (*Veronica officinalis* L.), виноград справжній (*Vitis vinifera* L.), вишня звичайна (*Prunus cerasus* L.), вовконіг європейський (*Lycopus europaeus* L.), вовче лико звичайне (*Daphne mezereum* L.), вовче тіло болотяне (*Comarum palustre* L.), вовчуг польовий (*Ononis spinosa* subsp. *hircina* (Jacq.) Gams), воловик лікарський (*Anchusa officinalis* L.), волошка коростянка (*Centaurea scabiosa* L.), волошка лучна (*Centaurea jacea* L.), волошка синя (*Centaurea cyanus* L.), вороняче око звичайне (*Paris quadrifolia* L.), гадючник болотяний (*Filipendula ulmaria* (L.) Maxim.), гарбуз звичайний (*Cucurbita pepo* L.), гвоздики крапчасті (*Dianthus deltoids* L.), герань робертова (*Geranium robertianum* L.), гикавка звичайна (*Berteroa incana* (L.) DC.), гіркокаштан звичайний (*Aesculus hippocastanum* L.), гірчиця салатна (*Brassica juncea* (L.) Czern.), гісоп лікарський (*Hyssopus officinalis* L.), глуха кропива біла (*Lamium album* L.), горицвіт весняний (*Adonis vernalis* L.), горіх волоський або грецький (*Juglans regia* L.), горлянка повзуча (*Ajuga reptans* L.), горобина звичайна (*Sorbus aucuparia* L.), гравілат міський (*Geum urbanum* L.), гравілат річковий (*Geum rivale* L.), гречка звичайна (*Fagopyrum esculentum* Moench), груша звичайна (*Pyrus communis* L.), далекосхідна гречка багатоквіткова (*Reynoutria multiflora* (Thunb.) Moldenke), деревій звичайний (*Achillea millefolium* L.), дерен справжній (*Cornus mas* L.), дзвоники шорстко волосисті (*Campanula cervicaria* L.), дивина ведмеже вухо (*Verbascum thapsus* L.), дивина густоквіткова (*Verbascum densiflorum* Bertol.), диня посівна (*Cucumis melo* L.), дрік фарбувальний (*Genista tinctoria* L.), дуб звичайний (*Quercus robur* L.), дягель лікарський (*Angelica archangelica* L.), дягель лісовий (*Angelica sylvestris* L.), енотера дворічна (*Oenothera biennis* L.), еспарцет пісковий (*Onobrychis arenaria* (Kit.) DC.), ехінацея пурпурова (*Echinacea purpurea* (L.) Moench), живокіст лікарський (*Symphytum officinale* L.), жовтець багатоквітковий (*Ranunculus polyanthemus* L.), жовтець повзучий (*Ranunculus repens* L.), жовтий осот городній (*Sonchus oleraceus* L.), жовтушник сіруватий (*Erysimum diffusum* Ehrh.), звіробій звичайний (*Hypericum perforatum* L.), зеленчук жовтий (*Lamium galeobdolon* (L.) Crantz), зірочник лісовий (*Stellaria holostea* L.), зірочник середній (*Stellaria media* (L.) Cirillo), зніт вузьколистий (*Epilobium angustifolium* L.), золотушник звичайний (*Solidago virgaurea* L.), кавун звичайний (*Citrullus lanatus* (Thunb.) Mansf.), калачики лісові (*Malva sylvestris* L.), калина звичайна (*Viburnum opulus* L.), калюжниця болотяна (*Caltha palustris* L.), кизильник чорноплідний (*Cotoneaster melanocarpus* (Bunge) Loudon), кінський часник звичайний (*Alliaria petiolata* (M. Bieb.) Cavara & Grande), клен звичайний (*Acer platanoides* L.), кмин звичайний (*Carum carvi* L.), козлятник лікарський (*Galega officinalis* L.), конвалія звичайна (*Convallaria majalis* L.), конюшина

лучна (*Trifolium pratense* L.), конюшина польова (*Trifolium arvense* L.), копитняк європейський (*Asarum europaeum* L.), коріандр посівний (*Coriandrum sativum* L.), котяча м'ята справжня (*Nepeta cataria* L.), кріп запашний (*Anethum graveolens* L.), кропива дводомна (*Urtica dioica* L.), крушина ламка (*Frangula alnus* Mill.), кульбаба лікарська (*Taraxacum officinale* F. H. Wigg.), купина запашна (*Polygonatum odoratum* (Mill.) Druce), лаванда вузьколиста (*Lavandula angustifolia* Mill.), липа дрібнолиста (*Tilia cordata* Mill.), лілія біла (*Lilium candidum* L.), ліщина звичайна (*Corylus avellana* L.), лопух великий (*Arctium lappa* L.), льонок звичайний (*Linaria vulgaris* Mill.), любисток лікарський (*Levisticum officinale* W. D. J. Koch), любка дволиста (*Platanthera bifolia* (L.) Rich.), люцерна посівна (*Medicago sativa* L.), мак городній (*Papaver somniferum* L.), малина звичайна (*Rubus idaeus* L.), маслинка вузьколиста (*Elaeagnus angustifolia* L.), материнка звичайна (*Origanum vulgare* L.), маточник городній (*Dracosephalum moldavica* L.), медунка лікарська (*Pulmonaria officinalis* L.), мелиса лікарська (*Melissa officinalis* L.), миколайчики плоскі (*Eryngium planum* L.), молочай кипарисовий (*Euphorbia cyparissias* L.), моринга олійна (*Moringa oleifera* Lam.), морква звичайна (*Daucus carota* L.), м'ята перцева (*Mentha × piperita* L.), м'яточник чорний (*Ballota nigra* L.), наперстянка великоцвіта (*Digitalis grandiflora* Mill.), обліпіха звичайна (*Hippophaë rhamnoides* L.), огірок звичайний (*Cucumis sativus* L.), огірочник лікарський (*Borago officinalis* L.), ожина звичайна (*Rubus caesius* L.), очиток їдкий (*Sedum acre* L.), парило звичайне (*Agrimonia eupatoria* L.), паслін чорний (*Solanum nigrum* L.), пастернак посівний (*Pastinaca sativa* L.), первоцвіт весняний (*Primula veris* L.), перестріч гайовий (*Melampyrum nemorosum* L.), півники болотяні (*Iris pseudacorus* L.), підбіл звичайний (*Tussilago farfara* L.), підмаренник чіпкий (*Galium aparine* L.), підсніжник звичайний (*Galanthus nivalis* L.), пізньоцвіт осінній (*Colchicum autumnale* L.), плакун верболистий (*Lythrum salicaria* L.), плетуха звичайна (*Calystegia sepium* (L.) R. Br.), птелея трилиста (*Ptelea trifoliata* L.), пшінка весняна (*Ficaria verna* Huds.), ранник вузлуватий (*Scrophularia nodosa* L.), редька городня (*Raphanus sativus* L.), родовик лікарський (*Sanguisorba officinalis* L.), розхідник звичайний (*Glechoma hederacea* L.), рутка лікарська (*Fumaria officinalis* L.), самосил звичайний (*Teucrium chamaedrys* L.), свербіжниця польова (*Knautia arvensis* (L.) DC.), серпій увінчаний (*Serratula coronata* L.), синяк звичайний (*Echium vulgare* L.), скополія карніолійська (*Scopolia carniolica* Jacq.), смілка широколиста (*Silene latifolia* Poir.), смородина чорна (*Ribes nigrum* L.), собача кропива звичайна (*Leonurus cardiaca* L.), сокирки польові (*Consolida regalis* Gray), солодкий корінь голий (*Glycyrrhiza glabra* L.), суниці лісові (*Fragaria vesca* L.), суріпиця звичайна (*Barbarea vulgaris* W. T. Aiton), сухоребрик лікарський (*Sisymbrium officinale* (L.) Scop.), татарник звичайний (*Onopordum acanthium* L.), терен колючий (*Prunus spinosa* L.), тополя чорна (*Populus nigra* L.), тютюн справжній (*Nicotiana tabacum* L.), фіалка триколірна (*Viola tricolor* L.), хміль звичайний (*Humulus lupulus* L.), холодок лікарський (*Asparagus officinalis* L.), цибуля городня (*Allium cepa* L.), цикорій дикий (*Cichorium intybus* L.), часник ведмежий (*Allium ursinum* L.), частуха подорожникова (*Alisma plantago-aquatica* L.), чебрець повзучий (*Thymus serpyllum* L.), череда тридільна (*Bidens tripartita* L.), чина лучна (*Lathyrus pratensis* L.), чистець бо-

лотяний (*Stachys palustris* L.), чистець лісовий (*Stachys sylvatica* L.), чорниця звичайна (*Vaccinium myrtillus* L.), чорнокорінь лікарський (*Cynoglossum officinale* L.), чорнушка посівна (*Nigella sativa* L.), шавлія лікарська (*Salvia officinalis* L.), шандра звичайна (*Marrubium vulgare* L.), шовковиця біла (*Morus alba* L.), шоломниця звичайна (*Scutellaria galericulata* L.), щавель кислий (*Rumex acetosa* L.), щавель кінський (*Rumex confertus* L.), щавель кучерявий (*Rumex crispus* L.), ясен звичайний (*Fraxinus excelsior* L.).

Таким чином, у ході проведеного аналізу нами було складено перелік лікарських рослин-медоносів флори України, що налічує 186 видів, які належать до 166 родів та 59 родин. Номенклатура таксонів наведена за базою даних «The Euro+Med PlantBase» [5].

Література

1. Мінарченко В.М. Лікарські рослини України. Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол. : І.М. Дзюба, А.І. Жуковський, М.Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2016. – Режим доступу : <https://esu.com.ua/article-55467>

2. Minarchenko V.M., Lysiuk R.M., Kovalska N.P. Medicinal plant resources : textbook. Kyiv: PALYVODA A.V., 2019. – 240 p. URL: <chrome-extension://efaidnbnmnibpcjpcglclefindmkaj/http://ir.library.nmu.com/bitstream/123456789/9264/1/MEDICINAL%20PLANT%20RESOURCES.pdf>

3. Тимченко І.А., Двірна Т.С., Мінарченко В.М. Вплив кліматичних змін на лікарські рослини. PLANTA+. НАУКА, ПРАКТИКА ТА ОСВІТА: матеріали IV Науковопрактичної конференції з міжнародною участю, до 20-річчя кафедри фармакогнозії та ботаніки Національного медичного університету імені О.О. Богомольця (Київ, 20 лютого 2023 р.). Київ, 2023. Т. 1. С. 230–233 с.

4. Боднарчук Л.І, Соломаха Т.Д., Ілляш А.М., Соломаха В.А., Горовий В.Г. Атлас медоносних рослин України. 2-ге видання доповнене. 2009. Київ. Урожай. – 272 с.

5. The Euro+Med PlantBase - the information resource for Euro-Mediterranean plant diversity. URL: <https://ww2.bgbm.org/EuroPlusMed/query.asp>. Accepted 10/03/2024.

УДК 582.4/.9:574.24

ЦІЛЮЩІ ВЛАСТИВОСТІ *MORUS ALBA* L.

Дубровський В., канд. с.-г.наук, Гаєвський О., аспірант

Інститут садівництва НААН, bigcare@ukr.net

Ключові слова: *плоди, біохімічний склад, поліфенольні сполуки, хвороби, вітаміни*

В Інституті садівництва НААН створено колекцію з *Morus alba* L. Науковці проводять дослідження з технології вирощування, біохімічного складу різних органів рослини, проводять селекційні роботи [1].